

Нестерук С. М.,
кандидат філологічних наук,
Рівненський державний гуманітарний університет

МАРКЕРИ ІДЕНТИЧНОСТІ У ГРАФІЧНОМУ РОМАНІ АРТА ШПІГЕЛЬМАНА «MAUS»

Графічний роман стає невід'ємною частиною сучасного поліхудожнього дискурсу, набуваючи форми «*imagetextu*». Різноманітність поглядів на дану форму засвідчена розмаїттям підходів: одні дослідники трактують графічний роман як гібридно словесно-візуальну форму, де поєднується словесний та візуальний нарратив, інші вважають синтетичним жанром, котрий претендує на видовищність і спрощує процес сприйняття інформації, треті ж виокремлюють у вид мистецтва, естетичний потенціал якого ще не освоєний повністю. На нашу думку, графічний роман виступає більш якісним різновидом коміксу і по структурно-змістовним ознакам належить до мультимодальних/креолізованих/ полікодових текстів (Г. Кресс та Т. ван Ліувен), що намагаються поєднати «недо-літературні» характеристики з жанрово-родовими особливостями (Арт Шпігельман з цього приводу зазначав: «Графический звучит респектабельно, но и роман звучит респектабельно, так что в итоге мы получаем двойную респектабельность» [2]).

Графічний роман Арта Шпігельмана «*Maus*» - це візуально-вербальна «провокація» реципієнта, що фокусує увагу на актуальній для Європи темі – Голокосту. Вивчення нарративу окремих спільнот та індивідів у цьому творі призводить до думки, що можливо, справжня основа роману лежить за межами тексту, та й адресату дається лише натяк, спроба звернути увагу на проблему, замислитися, самому прийти до висновку.

Для подальшого розгляду ще раз пригадаємо, що термін «ідентичність» походить від латин. *idem* – той самий, тотожний і виступає як парасольковий термін, який використовується для відтворення сприйняття (розуміння) самого себе як складної, особливої істоти з тими чи тими соціальними, культурними, етнічними маркерами [1].

Загальновідомо, що маркери ідентичності рухливі, оскільки сформовані багатьма чинниками серед яких головними виступають: географія культурних ареалів, історичні кордони соціополітичних утворень, маргіналізація чи націоналізація суспільства, трансформація соціокультурної системи.

Зокрема, у графічному романі Арта Шпігельмана «*Maus*», соціальним маркером ідентичності стали постаті двох антиподів – батька і сина (Владека й Арта). Вони репрезентують в певній мірі конкуруючі нарративи пам'яті, що апелюють до універсальних цінностей. Однак, що помітно у тексті, наратор Владек через розказування історій (власної, знайомих) долучає слухача Арта до процесу комеморація жертв Голокосту, а оповідач Арт, спочатку дистанціюючись, згодом наближається до розуміння моделі пам'яті батька. Доречно сказати й про те, що контекстом ідентичності є бачення себе в суспільстві, сприймання інших і, нарешті, сам спосіб бачення суспільства. Образ ідентичності Арта-єврея не визнається індивідом як його ідентичність, що, в свою чергу, породжує маргінально-конфліктогенний спосіб поведінки.

Для пояснення національної ідентичності та етнічної приналежності, у текст роману «*Maus*», автор вводить непрямий маркер ідентичності – це зображення героїв у вигляді тварин (зарубіжні літературознавці називають цей маркер «зоометафорою»). І хоча Розмарі Хетуей, аналізуючи даний комікс як твір постмодерністської етнографії, стверджує, що в ньому висвітлені складні відносини між особистою історією і великою «офіційною» історією [3], ми вважаємо, що Арт Шпігельман через непрямі маркери намагається показати процес руху від «комунікативної пам'яті» до «культурної пам'яті». Бо ж як він наголошує: «In my graphic novel, *Maus*, I managed to offend Jews, Poles, Germans, and even cat lovers like Desmond Morris, who claimed that my depiction of Nazis as cats was the worst thing to happen to ailurophiles since the Middle Ages/У моїй графічній новелі «*Мaus*» мені вдалося образити євреїв, поляків, німців і навіть любителів котів, як от

Десмонда Моррріса, який стверджував, що моє зображення нацистів як котів було найгіршою річчю, що сталась з часів Середньовіччя» [4, 3].

Етнічним маркером у графічному романі А.Шпігельмана «Maus» стало зосередження уваги на конфліктуючих культурних нарративах (С. Бенхабіб). Автор, детально описуючи життя в концтаборі, наголосив, що етнічний кордон виступає тут не в значенні територіального розселення народів, а як суб'єктивно усвідомлена дистанція в міжетнічних відносинах.

Крім того, помітно було у тексті графічного роману, що антропологічні відмінності не завжди вказують на належність людини до певної національності. У цьому аспекті типовою ілюстрацією стає історія пов'язана з переодяганням: Владек переодягається в поляка, одягаючи «свинячу маску», щоб врятуватися при втечі (див рис.1).

Рис. 1. Поляк – в образі свині та єврей, що видає себе за поляка

Особливу роль у конфліктах між батьком і сином А. Шпігельман відводить неживим речам. Неживі речі виступають маркерами, що допомагають творити ідентичність батька і сина. Згадаймо історію про те, як Владек категорично забороняє Арту користуватися його дерев'яними сірниками, тому що паперові сірники батько безкоштовно бере в лаунж-барі, а дерев'яні змушений купувати.

Окремим маркером ідентичності можна вважати модель побудови тексту Артом-журналістом. Поступове осмислення ідентичності героя відбувається у США та пов'язується з винятковою роллю Америки на політичній арені. Мова йде, зокрема про те, що призначення американського репортера – розповідаючи історію, засудити нацизм, створити спільну ідентичність, що приведе до утворення наднаціональної спільноти. Припускаємо, що такий підхід допоміг показати процес уніфікації націй, з'єднав свідоме й несвідоме у романі, означив процеси гібридизації культур, які актуалізуються сьогодні.

Таким чином, Арт Шпігельман у романі «Maus» через маркери ідентичності пропонує конструювання комунікації, як змінний репертуар орієнтацій для своїх героїв.

Література

1. Євтух В. Б. Етнічність: енциклопедичний довідник / В.Б. Євтух; Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова, Центр етноглобалістики. – К. : Фенікс, 2012. – 396 с.// Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/731/3/evtuh-enc-slov.pdf>.
2. Arnold Andrew D. The Graphic Novel Silver Anniversary / Andrew D. Arnold - Режим доступу: <http://content.time.com/time/arts/article/0,8599,542579,00.html>.
3. Hammond H. K. Graphic Novels and Multimodal Literacy: A Reader Response Study / Heidi Kay Hammond [Dissertation]. - University of Minnesota, 2009. - Режим доступу: http://conservancy.umn.edu/bit-stream/48560//Hammond_umn_0130E_10225.pdf.
4. Spiegelman A. MAUS: And Here My Troubles Began / A. Shpigelman. - NY.: Pantheon Books, 1993. - 136 p.